

ZPRÁVY ETICKÉ KOMISE ČMPS

Vážené a milé kolegyně, kolegové.

Ráda bych jménem Etické komise ČMPS požádala všechny z vás, kteří by měli zájem zapojit se do práce v komisi o zaslání své nabídky spolupráce. Pokládáme naši činnost za důležitou pro kultivaci odborného psychologického prostředí a dialogu se širší veřejností. Práce Etické komise má tři hlavní cíle – pěstovat etiku psychologické profese, chránit ji a prohlubovat etickou reflexi jednotlivých psychologů projednáváním stížností na jejich postup či jednání. Práce v komisi je obohacením pro osobní i odborný růst a též dobrým zážitkem kolegiální spolupráce. Setkání komise probíhají čtvrtletně.

Diana Valečková,
Předsedkyně EK ČMPS

Etická komise obdržela podnět k problematice „syndromu zavrženého rodiče“ (termín byl takto uveden podávajícím).

Byly položeny otázky:

Kdo je pro účel právního posouzení v opatrovnickém sporu zodpovědný za zjištění tzv. syndromu zavrženého rodiče?

Pokud soudní znalec-klinický psycholog nepoužije ve svém posudku tento termín (klinický psycholog použil termínu přímá manipulace dítěte), může někdo jiný, tedy pracovníce OSPOD, psycholog krizového centra, soudkyně přesto uvádět ve svých hodnotících zprávách pro soud existenci tohoto syndromu?

Jakou kvalifikaci musí mít pracovník, který provádí diferenciální diagnózu, tedy určuje intenzitu tohoto syndromu, stanovuje, zda se jedná o stupeň mírný, střední, těžký?

Etická komise ČMPS k těmto otázkám sdělila:

Diagnózu z oblasti psychických poruch stanovuje psychiatr obvykle ve spolupráci s klinickým psychologem. Podle článku II. 2, písm. f) Etického kodexu psychologické profese má psycholog povinnost postupovat „... podle zásad praxe podložené důkazy a důkazů podložených praxí...“ To mj. znamená, že při stanovování diagnózy, stejně jako při rozhodování o další odborné péči o klienty či pacienty používá, pokud možno, odborně uznané důkazy.

Syndrom zavrženého rodiče není kodifikován v oficiálních mezinárodních systémech klasifikace nemocí (MKN 10, DSM 5). Proto jej není možné stanovovat jako diagnózu, ale ani popisně jako syndrom.

Za EK ČMPS ve složení: Bohumila Baštecká, Hedvika Boukalová, Martina Hyžová, Matěj Střítecký, Petra Špačková a Diana Valečková (odpověď připravila Ivana Slavíková)

Stížnost na psychologa, který vypracoval posudek na soudně-znalecký posudek jiného psychologa

Na základě všech zjištěných skutečností dospěla Etická komise ČMPS k závěru, že z etického hlediska psycholog neměl přistoupit na zakázku od otce a vyjadřovat se k celkovému postupu vyšetření ze strany soudní znalkyně pouze na základě opakovaného čtení soudně-znaleckého posudku a rozhovoru s otcem. Závěry o osobnosti stěžovatelky (a jejích dětech) učinil bez psychologického vyšetření všech zainteresovaných, také psychický stav a životní styl obou rodičů posuzoval pouze z informací od otce a z údajů uvedených v tomto posudku. „Vhodnější výchovný styl“ jednoho z rodičů pouze odhadoval bez relevantních informací a srozumitelné psychologické teorie.

Z etického hlediska došlo též k narušení vztahu s kolegou. Psycholog by neměl znevažovat profesní způsobilosti svých kolegů. Pokud má podezření na odborné či etické pochybení, měl by nejprve informovat psychologa, kterého se to týká. Etická komise shledala, že psycholog měl věnovat větší pozornost následujícím etickým aspektům své činnosti, konkrétně těmto ustanovením **Etického kodexu psychologické profese**:

➤ V kapitole **II. Psychologovy způsobilosti** jsou řešeny v článku **1. Způsobilost pro rozmanitost**, kde je v ustanovení **II. 1. c)** uvedeno, že v situaci vícestranného smluvního pole psycholog aktivně nahlíží, zda někomu straní, usiluje o nestrannost. Vychází-li psycholog z jednostranných podkladů pouze od jedné strany sporu a na tomto základě usuzuje o vhodnosti výchovného vlivu, není patrně nestranným.

➤ V kapitole **III. Profesionální vztah** se uvádí „Psycholog usiluje o vyjednané pracovní spojení podporující důvěru, spolupráci a vzájemné učení. To mj. znamená, že rozeznává zájmy jednotlivých stran, které do vyjednávání o účelu spolupráce vstupují, a zodpovídá za způsob, jakým užívá svoji moc či vliv.“

Etická komise se domnívá, že psycholog nedocenil kontext, nerozeznal konflikt zájmů a narušil tak vztah se stranou opatrovnického sporu i s kolegy. Viz kapitolu **III. 1 Zájmové pole**, kde se v bodu d) uvádí, že psycholog „nahlíží možný střet zájmů a postupuje tak, aby zájmy zpřehlednil a eticky správně se v jejich střetu rozhodl“.

➤ Ustanovení **III. 2 Zodpovědnost za užití moci**, konkrétně odstavec **III. 2. f)**, ve kterém je napsáno, že se psycholog „nevyjadřuje o osobě, kterou neměl možnost pozorovat, případně vyšetřit, i kdyby na něj byl v tomto směru činěn nátlak“.

V uvedených bodech tedy došlo k porušení Etického kodexu psychologické profese.

Na druhé straně je možno ocenit, že dotčený psycholog byl schopen jisté etické i odborné reflexe. Ve svém vyjádření např. uvádí:

Samozřejmě je možné, že jsem se i já mohl zmýlit. V našem oboru jsou informace validní pouze na určité hladině pravděpodobnosti. Veškeré závěry mají tedy pravděpodobnostní charakter. Jak běžné psychologické zprávy, tak i znalecké posudky.

Václav Holeček, člen Etické komise ČMPS
pověřený šetřením v této věci

Posudky posudků

Manželé se rozvádějí. Na péči o děti se nedohodli, chtějí dosáhnout jiné úpravy styku s dítětem než jejich protějšek. Začíná opatrovnický spor. Jeho součástí se nezřídká stává psycholog, který posuzuje například výchovná prostředí rodiči vytvářená. Ze svého posouzení vydává zprávu tomu, kdo o ni požádal. Jako soudní znalec soudu, jako spolupracovník oddělení sociálně právní ochrany dětí OSPODu.

Jednomu z rodičů se zpráva nemusí líbit. Zajde za jiným psychologem a zaplatí si zprávu od něj. Pokud se její vyznění liší od zprávy předchozí, obvykle se to nelíbí druhé straně opatrovnického sporu.

Tyto společenské děje se v Etické komisi zobrazují stížnostmi. Jedna nebo druhá strana opatrovnického sporu si stěžuje na prvního nebo druhého psychologa, že špatně vypracoval posudek. A podle své pozice ve sporu to dokládá prvním nebo druhým posudkem.

Co posudky posudků vypovídají o etice psychologické profese?

- **Strannost**

Podle Etického kodexu psychologické profese si psycholog „ve vícestranném smluvním poli uvědomuje a aktivně nahlíží, zda někomu straní.

Usiluje o nestrannost, případně (v situaci ohrožení zastávaných hodnot a zásad) o zřetelné a zdůvodněné vyjádření strannosti.“ Je si „vědom, v zájmu koho jedná, a tento zájem jasně pojmenovává“. „Nahlíží možný střet zájmů a postupuje tak, aby zájmy zpřehlednil a eticky správně se v jejich střetu rozhodl.“

Nechá-li si psycholog zaplatit jednou stranou sporu, pravděpodobně se octne v konfliktu zájmů. Lze předpokládat, že svému chlebodárci bude stranit. Nebo se vystaví riziku, že tak bude na jeho jednání pohlíženo.

- **Kolegialita a obraz profese**

Podle Etického kodexu psychologické profese usiluje psycholog o takový „vztah s klienty, dalšími stranami, kolegy a veřejností“, který „podporuje důvěru, spolupráci a vzájemné učení“. Jeho etická způsobilost se projeví například v situaci, kdy „jiný psycholog či kolega porušuje etické zásady“. Psycholog ho na to má upozornit.

V Etické komisi jsme se zabývali stížnostmi na postup psychologa, který na podnět jedné strany sporu revidoval znalecký posudek. Ve své zprávě se vyjadřoval o druhé straně sporu, aniž ji vyšetřil či vůbec viděl. Svůj postup hájil tím, že první posudek podrobil opakovanému čtení a shledal v něm logické nesrovnalosti.

Je jistě možné, že psycholog svou revizí posudku zpřesnil myšlenkové pochody prvního psychologa. Víc hlav víc ví. První psycholog se to ale nedozvěděl. Ke spolupráci nedošlo, k vzájemnému učení také ne. Pravděpodobně se ani neupevnila důvěra v profesi, kde jeden odborník na objednávku klienta reviduje závěry druhého odborníka a reviduje je ve prospěch klienta, který mu (za to) zaplatil.

- **Diagnostická jistota**

Podle Etického kodexu psychologické profese psycholog „zná a nabízí alternativy pro interpretaci výzkumných a diagnostických výsledků a zvolených intervencí“. Znamená to mj., že si uvědomuje pravděpodobnostní povahu svých závěrů spolu s omezeností informací, na jejichž základě svoje závěry učinil.

Eticky pozoruhodné je, že tomu tak nebývá ani u prvních posudků, ani u posudků, které posuzují nebo zdvojují ty první.

Právo a etika „druhého názoru“

Jako pacienti máme podle zákona o zdravotních službách právo na druhý názor („právo vyžádat si konzultační služby od jiného poskytovatele“ - § 28 odst. 3 písm. c). Opatrovnické spory do životů lidí zasahují přinejmenším stejně jako rozhodování o zdraví, i v nich tak má druhý názor své místo. Psycholog však při tvorbě posudku či zprávy v opatrovnických sporech většinou nevystupuje v pozici zdravotníka a klient v pozici pacienta. Právo pacienta na konzultaci s druhým odborníkem a zejména tomuto právu odpovídající povinnost odborníka konzultaci poskytnout se tudíž neuplatní.

Pokud psycholog není v pozici soudního znalce, kde může být žádán orgány státní moci, nemá povinnost požadavek na zpracování posudku na posudek přijmout. Jestliže se psycholog přesto rozhodne takový posudek vypracovat, měl by postupovat v souladu s Etickým kodexem psychologické profese a jednat nestranně, kolegiálně a s vědomím omezenosti vlastního poznání. To mimo jiné znamená, že předem informuje toho, kdo si u něj posudek na posudek objedná. Sdělí mu, že závěry jeho nového posuzování mohou být stejné jako závěry kolegy. A že kolegu psychologa o svém nálezů vyrozumí, dojde-li k názoru, že kolega při zpracování svého posudku nepostupoval správně.

Jako psychologové bychom měli umět druhý názor poskytnout. To neznamena nechat se vtlačit do pozice námezdných mudrlantů, kteří jsou za přiměřenou cenu ochotni zpochybnit jakékoliv vyjádření kolegy a přispívat k dalšímu vyhrocování sporu v péči o dítě.

Za Etickou komisi ČMPS Bohumila Baštecká, Matěj Stříteský